

Maciej Kokoszko

"O budowlach", Prokopiusz z Cezarei,
przełożył, wstępem, objaśnieniami i
komentarzem opatrzył Piotr Ł.
Grotowski, Warszawa 2006 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 99/2, 342-343

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

* * *

Prokopiusz z Cezarei, *O budowlach*, przełożył, wstępem, objaśnieniami i komentarzem opatrzył Piotr Ł. Grotowski, Prószyński i S-ka, Warszawa 2006, s. 408.

Prokopiusz z Cezarei jest bez wątpienia jednym z klasyków literatury greckiej. Niestety, jak dotąd tylko jedno jego dzieło, mianowicie „Historia sekretna”, doczekało się tłumaczenia na język polski¹. Z uwagi na ogromną wartość historyczną twórczości Prokopiusza, cenna staje się zatem publikacja tłumaczenia „O budowlach” w roku 2006.

Książka nie jest jedynie prostym tłumaczeniem greckiego oryginału, ale zawiera szereg elementów podnoszących jej wartość. Zasadniczy tekst translacji poprzedzony jest bowiem informacjami na temat samego autora oraz jego epoki (s. 39–76). Poza tym wydanie obejmuje trzynaście aneksów (s. 271–326), słowniczek terminów (s. 327–330), indeks (s. 331–377), ilustracje, schematy i plany (s. 379–406) oraz obszernie komentarze w formie przypisów.

Z zadowoleniem odnotowuję fakt, że pomimo znacznej skali trudności związanej z tłumaczeniem tego klasyka literatury historycznej, ostateczny wynik jest więcej niż zadowalający. Translację oceniam wysoko, albowiem jest ona wystarczająco dokładna, by oddać literę i ducha oryginału, a jednocześnie na tyle twórcza, aby uniknąć pewnej monotonii narracji charakteryzującej właśnie to dzieło Prokopiusza. Język przekładu jest potoczny, co zachęca do lektury.

Konstatuję obecność drobnych błędów w transliterowanych formach greckich, jak choćby brak *n* w bierniku liczby pojedynczej od *polis* (s. 41). Zdarzają się także niepoprawnie rozpoznane formy greckie, jak (s. 56) stworzenie przymiotnika *oraïsmós* z imiesłowu $\omega\rho\alpha\acute{\iota}\sigma\mu\acute{\epsilon}\nu\omicron\varsigma$ ². Niekiedy Piotr Ł. Grotowski niezbyt udanie wybiera fragmenty greki zamieszczone w cytatach. Na przykład, w przypisie 138 (s. 120), tłumacz wycina *passus* ‘*Ounnikou poléμου piezómēnoi*, sugerując w ten sposób użycie przez Prokopiusza jakiegoś *genetivus temporis*, gdy greka oryginału brzmi: $\text{Οὐννικου πολέμου πεζόμενοι τῆ ἀσχολίᾳ}$. Tłumacz pomija też niekiedy słowa rządzące, co czyni tekst cytatu nieczytelnym, a *exemplum* znajdziemy choćby na stronie 181, w przypisie 318³. Niedoskonałości te nie wpływają jednak na moją wysoką ocenę pracy tłumacza.

Zaslugi Piotra Ł. Grotowskiego są tym większe, że tłumaczenie zaopatrzone w komentarz (rzeczowy i historyczny), oparty na obszernej literaturze (s. 5–37)⁴. Wartość tego ostatniego nie polega jedynie na zebraniu rozproszonych informacji, ale także na włączeniu do nich kilku ciekawych konkluzji. Na przykład, Grotowski opowiada się za uznaniem wartości i wiarygodności „O budowlach” jako źródła historycznego (s. 303) i konkluduje, że zawiera

¹ Prokopiusz z Cezarei, *Historia sekretna*, tłum. A. Konarek, Warszawa 1969.

² *Participium perfecti* od *horaïdzmōi* ($\omega\rho\alpha\acute{\iota}\zeta\omicron\mu\alpha\iota$).

³ P. Ł. Grotowski (op. rec., s. 181) cytuje oryginał od *tón Persón basiléa* (biernik). Użyty przypadek jest wynikiem rekcji czasownika *thaumadzo* ($\theta\alpha\upsilon\mu\acute{\alpha}\zeta\omicron$). Uważam, że tłumacz powinien cytować $\theta\alpha\upsilon\mu\acute{\alpha}\sigma\epsilon\iota\upsilon\epsilon\nu \acute{\alpha}\nu \tau\iota\varsigma \dots \tau\omicron\nu\epsilon\nu \beta\alpha\sigma\iota\lambda\acute{\epsilon}\alpha$.

⁴ Pragnę jednak dodać, że dziwi mnie brak pozycji opublikowanych przez Piotra Krupczyńskiego i Teresę Wolińską. cf. np. P. Krupczyński, *Trudności zachodnich wypraw Belizariusza*, Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Historica, t. IV, 1978, passim; cf. T. Wolińska, *Justynian Wielki* Kraków 2003 [seria: Wielcy ludzie Kościoła], passim.

ono najbardziej szczegółowe informacje spośród wszystkich współczesnych mu przekazów. Istotną wartość zawierają także wnioski tłumacza zawierające charakterystykę *limesów* cesarstwa w VI w. (s. 296–303), gdzie nie tylko szkicuje system zabezpieczenia państwa, ale nadto wyłuszcza zasadnicze różnice w sposobie ufortyfikowania granic oraz odmienności zabezpieczeń stosowanych przed i po Anastazjuszu (491–518). Grotowski dochodzi do wniosku, że za rządów Justyniana I pojawiła się tendencja do rezygnacji ze wznoszenia pojedynczej, nieprzerwanej linii umocnień granicznych. W zamian budowano system twierdz, a na terenach między nimi wznoszono mniejsze kasztele, umocnione osady oraz tzw. *tetrapyrgia*. Za tą linią obrony znajdował się drugi pas defensywy, sięgający w głąb terytorium kraju. Zmiana ta uwarunkowana była umiejętnością nieprzyjaciela przedostawania się przez dotychczasowy system liniowy. Ponadto władze państwowe nie miały wystarczających środków finansowych na utrzymanie i obsadzenie umocnień ciągłych.

Podsumowując, pragnę stwierdzić, że wydanie dzieła Prokopiusza w tłumaczeniu i z komentarzem Piotra Ł. Grotowskiego jest nie tylko warte odnotowania, ale w istocie swej stanowi znaczący wkład w rozwój studiów historycznych i filologicznych w naszym kraju.

Maciej Kokoszko